

ცისკარა ზარანდია -პროფესორი

სსიპ სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,

ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტი

ელ-ფოსტა: tsiskarazarandia@gmail.com

დანახარჯთა ანალიზის ასპექტები აკვაკულტურის მიმართულების მეურნეობებში

შესავალი: სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონე თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკურ ურთიერთობათ პირობებში მრავალი ისტორიულად არსებული და ახალი ფაქტორებით განისაზღვრება.

სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის მდიდარი ჰიდრორესურსები რეგიონის ბუნებრივი წყლის რესურსები საერთო ჯამში საუკეთესო პოტენციალია მეთევზეობის განვითარებისთვის, კერძოდ კი აკვაკულტურისთვის.

კვლევის ძირითად მიზანია, გაანალიზდეს და შეფასდეს აკვაკულტურის მიმართულების მეურნეობებში წარმოებაზე და რეალიზაციაზე გაწეული როგორც დანახარჯები, ასევე შემოსავლები და ფასები. შესწავლილ იქნას დანახარჯთა შემცირების გზები და საშუალებები, დანახარჯები შესწავლილ იქნას მათი ქცევიდან გამომდინარე.

ძირითადი ტექსტი: სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში აკვაკულტურაში განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენს წარმოება, საკუთარი დაფინანსების წყაროებით უზრუნველყოფა ანუ დარგიდან მიღებული საერთო და წმინდა შემოსავლების ზრდა. შემოსავლები აკვაკულტურის ოჯახურ მეურნეობებში, საქართველოში მეწარმე სუბიექტებიდან 60%-ია, დამოკიდებულია წარმოებული თევზის მოცულობის რეალიზაციაზე, თევზის მოვლის ხარჯების დონეზე და თევზის ფასზე.

ცხრილი 1

მეურნეობების მიერ აკვაკულტურისათვის გაწეული ხარჯების განაწილება საქართველოსა და სამცხე-ჯავახეთში

დანახარჯთა ტიპი	საქართველო			სამცხე-ჯავახეთი		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
ქვირითის შეძენა	2,8	2,3	2,1	24,1	17,7	16,9
ლიფსიტისა და მოზარდული თევზის შეძენა	12,5	16,1	18,1	8,5	7,4	6,4
თევზის საკვებზე გაწეული ხარჯი	59,6	57,0	53,0	54,7	66,2	67,4
სასუქებზე გაწეული ხარჯი	2,5	1,8	2,2	0,0	0,0	0,0
პესტიციდებისა და მედიკამენტების შეძენა	0,8	1,0	0,5	1,1	1,4	0,9
დაქირავებული მუშახელის ანაზღაურება	17,8	18,3	18,3	10,0	6,4	6,1
სხვა მიმდინარე ხარჯები	4,0	3,6	5,8	1,6	0,9	2,3

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური თბ. 2022 წ.

ზემოთ წარმოდგენილი დანახარჯები, თავისი ბუნებით, მიეკუთვნება ცვლად დანახარჯებს, ცვლადი დანახარჯები ისეთი დანახარჯებია, რომლებიც იცვლებიან საქმიანობის დონიდან გამომდინარე, შესაბამისად დანახარჯთა ეს ტიპი დამოკიდებულია საქმიანობის დონეზე და იცვლება მის შესაბამისად, განსხვავებით მუდმივი დანახარჯებისა, რომელთაც ადგილი აქვთ ყოველთვის, ანუ არ არის დამოკიდებული საქმიანობის დონეზე, თავისი ბუნებიდან გამომდინარე.

აკვაკულტურის პროდუქციის დანახარჯების შესწავლამ გვიჩვენა, (იხ. ცხრილი 1) რომ დანახარჯების ზრდის საერთო ტენდენციის პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს თევზის საკვებით უზრუნველყოფას-საკვების

ღირებულებაზე მოდის მთლიანი დანახარჯების - 67,4 % და ქვირიტიდან თევზის გამრავლებასა და ლიფსიტების შექმნაზე დანახარჯების - 23,4%.

2019 წელს საქართველოში წლის განმავლობაში წარმოებულია 2464,7 ტონა თევზი, რაც 2021 წლისათვის გაიზარდა 2861,1 ტონამდე, ანალოგიურად სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში 2019 წელს იწარმოებოდა 127,8 ტონა, რაც გაიზარდა 158,5 ტონამდე 2021 წლის მონაცემებით.

ცხრილი 2

აკვაკულტურიდან რეალიზაციის მაჩვენებლები

		ზომის ერთ.	2019	2020	2021
1	რეალიზებული თევზის წილი აკვაკულტურის მეურნეობების მიხედვით:	%			
	საქართველო		92,7	91,5	92,6
	სამცხე-ჯავახეთი		92,6	90,3	89,8

ცხრილი შედგენილია: სტატისტიკური პუბლიკაცია-„აკვაკულტურის საქართველოში“-2021 წ, თბ. 2022-ის მიხედვით.

აკვაკულტურის პროდუქციის რეალიზაციის შესწავლამ გვიჩვენა, (იხ. ცხრილი 2) რომ:

- საქართველოს მასშტაბით რეალიზებული თევზის მოცულობა წარმოებულთან მიმართებაში 91-93%-ს შეადგენს და დონე წლების მიხედვით უმნიშვნელოდ იცვლება, მაგრამ შენარჩუნებულია; იგივე სურათია სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, ე.ი. წარმოებული თევზის 10%, როგორც ნაშთი ისე გადადის მომავალი წლისთვის და ფაქტობრივად ამცირებს საერთო ჯამში შემოსავლების და მ.შ. წმინდა შემოსავალსაც.
- თევზის წარმოების, აგრეთვე წარმოებული თევზის საერთო მოცულობიდან რეალიზებული თევზის პროცენტული მაჩვენებლისა და თევზის სარეალიზაციო ფასების კომბინაციით ვლდებულობთ თევზის რეალიზაციიდან მიღებულ თანხებს, რაც საერთო ჯამსი არც თუ ისე დიდი მაჩვენებელია.

თევზის ფასები საქართველოში
(ფასი ფერმის კართან, 1 კგ-ის ფასი (ლარი))

სახეობა	2019	2020	2021
ცისარტყელა კალმახი	9,6	10,2	12,0
კობრი და სარკისებური კობრი	7,8	8,0	8,7
თეთრი ამური	6,3	6,3	7,3
თეთრი და ჭრელი სქელშუბლა	4,0	4,3	5,4
რუსული და ციმბირული ზუთხი	24,9	27,6	27,6
ევროპული ლოქო	16,1	16,0	17,1
ცისარტყელა კალმახის ფასი რეგიონების მიხედვით (ფასი ფერმის კართან, 1 კგ-ის ფასი (ლარი))			
	2019	2020	2021
საქართველო	9,6	10,2	12,0
სამცხე-ჯავახეთი	10,1	9,5	11,1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური თბ. 2022 წ.

ცივი წყლის ცისარტყელა კალმახის ფასი 2021 წელთან შედარებით 1-2 ლარით გაიზარდა, მისი ზრდის ტემპი საქართველოს საერთო მდგომარეობასთან შედარებით უფრო დაბალია. მიუხედავად ამისა, მათ შორის სხვაობა არც ისე დიდია და საკვლევ რეგიონში 2019 წლისთვის შეადგენდა +0,5 ლარს, 2020 წლისთვის - 0,7ლარს და 2021წლისთვის -0,90 ლარს.

ასევე საინტერესო იქნება თევზისა და თევზის პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის მაჩვენებლების გაანალიზება.

თევზის და თევზის პროდუქტების ექსპორტისა და იმპორტის მაჩვენებლები
საქართველოში

					ზრდის/შემცირების
--	--	--	--	--	------------------

		2015	2018	2021	ტემპი
	ექსპორტი - სულ ათასი აშშ დოლარი	8522,9	2436,2	2835,4	33.3
	მათ შორის				33.1
1	ცოცხალი თევზი	-	-	56,1	-
2	თევზი ახალი ან გაცივებული	4 133,6	1 544,5	551,2	13.3
3	თევზი გაყინული	3 829,8	800,9	2 028,2	53
4	თევზის ფილე და თევზის სხვა ხორცი ახალი, გაცივებული ან გაყინული	412,3	61,0	117,5	28.5
5	თევზი ხმელი, დამარილებული ან მარილწყალში, შებოლილი	74,5	18,7	60,8	81.6
6	კიბოსნაირნი	1,0	0,3	21,6	
7	მოლუსკები და წყლის სხვა უხერხემლოები	71,7	10,8		-
	იმპორტი - სულ ათასი აშშ დოლარი	34283.4	30069.9	32615.3	95.1
	მათ შორის				
1	ცოცხალი თევზი	897,0	893,9	503,1	56.1
2	თევზი ახალი ან	2 818,2	2 174,5	5	177.7

	გაცივებული			007,5	
3	თევზი გაყინული	27 094,4	22 199,6	22 149,2	81,7
4	თევზის ფილე და თევზის სხვა ხორცი ახალი, გაცივებული ან გაყინული	2 273,1	2 594,4	2 159,4	95
5	თევზი ხმელი, დამარილებული ან მარილწყალში, შებოლილი	632,5	1 051,5	859,2	135.8
6	კიბოსნაირნი	440,9	838,7	1 408,5	319.5
7	მოლუსკები და წყლის სხვა უხერხემლოები	127,3	317,3	528,4	415.1

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური - საქონლით საგარეო ვაჭრობა 2022 წ

საქართველოში თევზისა და თევზის პროდუქტების ექსპორტ-იმპორტის შესახებ წარმოდგენას გვაძლევს ცხრილი 4-ის მონაცემები, კერძოდ 2015 წლის მონაცემების 2021 პანდემიურ წელთან შედარებით, შემცირდა თევზის ექსპორტის მაჩვენებლები, ამავდროულად იზრდება იმპორტის მაჩვენებლები. ასევე თუ ავიღებთ 2022 წლის იანვარ-ნოემბრის მაჩვენებლებს, გაზრდილია როგორც ექსპორტის (5976,8 ათასი დოლარი), ასევე იმპორტის მაჩვენებლებიც (48123,5 ათასი დოლარი).

„საკვებ ნივთიერებებსა და ენერგიაზე ორგანიზმის ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებებისა და საარსებო მინიმუმის განსაზღვრისათვის საჭირო სასურსათო კალათის შემადგენლობის ნორმებისა და ნორმატივების დამტკიცების შესახებ“

(<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/55534?publication=0>) საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 08.05.2003 წლის 111/ნ ბრძანებით, მინიმალური სასურსათო კალათის რეკომენდირებულ შემადგენლობაში შრომისუნარიანი მამაკაცისათვის შეადგენს 40 გრამი თევზის დღიურ მოხმარებას (ნედლი ან გაყინული), რაც შეესაბამება 3,3 გრ. ცილას, 0,2 გრ. ცხიმს და 15 კკალ ენერგიას.

დასკვნა. სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, ისევე როგორც მთლიანად საქართველოში აკვაკულტურის დანახარჯების სტრუქტურის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ცვლადი დანახარჯების უმეტესი წილი მოდის თევზის კვებაზე, აგრეთვე ქვირითისა და მოზარდი ლიფსიტების შეძენაზე.

ჩვენი აზრით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა უნდა შეადგინოს თევზის ბალანსი, სადაც თავმოყრილი იქნება ინფორმაციები თევზის წარმოების, მოხმარების, ექსპორტის, იმპორტის, რესურსების ნაშთის შესახებ. ასევე გაანგარიშებულ იქნეს თვითურუნველყოფის კოეფიციენტი თევზის შესახებ.

ლიტერატურა

1. საქართველოს კანონი აკვაკულტურის შესახებ. 24.06.2020 წ.
2. აკვაკულტურა საქართველოში -2021. სტატისტიკური პუბლიკაცია. თბ. 2022 წ.
3. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური - საქონლით საგარეო ვაჭრობა 2022 წ. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/35/sagareo-vachroba>

Tsiskara Zarandia -Professor

LEPL Samtskhe-Javakheti State University,

The Faculty of a Business Administration

e-mail: tsiskarazarandia@gmail.com

An abstract: the article gives the structural analysis of the costs based on the behavior and nature in the aquaculture economy in Samtskhe-Javakheti region and entire Georgia. The problems are identified and their solution will support to improvement of the financial indicators in the freshwater fish farms and stable development of the field.

Key words: revenue, expenses, aquaculture, prices, export-import